

לעילוי נשמת
הרב חפץ בן אסתר זצ"ל

בס"ד

שבט התשפ"ו
מפטיר תדבר אשר דבר? הנה (ירמיהו מו יח)

פרשת בא

עלון חידושי תורה ופרפראות על פרשת השבוע בענייני דיומא ממפרשי ומדרישי חז"ל
בפרשת בא 106 פסוקים = וַיִּזְבְּחוּ זִבְחִים, יָחִיד וּמִיּוּחָד, מִי וּמִי

בפרשת בא 20 מצוות, מתוכן 9 מצוות עשה, ו-11 מצוות לא תעשה. (ספר החינוך)

עשה: קדוש החדש • שחיטת הפסח • אכילת בשר הפסח • השבתת חמץ • אכילת מצה • קדוש בכורות בארץ ישראל • ספור יציאת מצרים • פדיון פטר חמור • עריפת פטר חמור. **לא תעשה:** שלא לאכול הפסח נא ומבושל • שלא להותיר מבשר הפסח • שלא ימצא חמץ ברשותינו בפסח • שלא לאכול מכל דבר שיש בו חמץ • שלא נאכיל מן הפסח לגר ולתושב • שלא להוציא מבשר הפסח חוצה • שלא לשבור עצם מן הפסח • שלא יאכל ערל מן הפסח • שלא לאכול חמץ בפסח • שלא יראה לנו חמץ בפסח.

ויאמר אלהים לכו עבדו את י-הוה א-להיכם, מי ומי ההלכים. (יח)

פירוש באיזו זכות אתם חפצים לגאול את ישראל. והשיבו מרע"ה בנערינו ובזקנינו נלך, נער בגימטריא **לרעך** רמז לאחוח ורעות בקרב ישראל, ובזקנינו רמז לזכות אבות, דבי אלה הם המפתח לגאולה וישועה, כדאינתא בזה"ק מכלל העצות שתתקבלנה תפילותיו של אדם, שביקש מה' לחמול עליו בזכות שלושת האבות, וכן שיקבל על עצמו קודם התפלה מצות עשה של **ואהבת לרעך כמוך** וישתתף בצערו של חברו. (דמשק אליעזר)

הטעם שנהגו הנשים שלא לעשות מלאכה בראש חודש. לפי שהמועד נתתן נגד האבות. פסח נגד אברהם דכתיב (בראשית יח) **לושי ועשי עגות** ופסח היה. שבועות נגד יצחק שתקיעת שופר של מתן תורה היה באילו של יצחק. סוכות נגד יעקב (בראשית לג יז) **ולמקנהו עשה ספת.** וי"ב חדשי השנה שגם הם נקראים מועדים נגד י"ב שבטים וכשחטאו בעגל נטלו מהן ונתנו לנשותיהם לזכר שלא היו באותו חטא. (טעמי המנהגים תל"ה)

אמר רבי יוסי: יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום. איני?! והאמר מר: הקורא הלל בכל יום גרי זה מקורף ומגדף! **פי קאמרינן - בפסוקי דזמרא.** (שבת קיח:)

אלא הכוונה **גומרי הלל** על הפסוק (תהלים קג, ו) **כל הנשמה תהלל יה,** שהוא גמר של ההלל בכל יום שאת זה אומרים לאחר כל פסוקי דמרה, ופסוק זה מגיד לאדם שעל כל נשימה ונשימה **תהלל יה** במחשבה ולא יסור זה מלבבך (בראשית רבה ד, ט), ואשרי המקיים מה שאמר הכתוב הזה שהוא גמר ההלל, שיהיה מהלל להשם יתברך במחשבתו על כל נשימה ונשימה באמת. (בן יהוידע שם)

שאלה - מה הטעם שאמרו חז"ל (שבת קיח:) הקורא הלל בכל יום גרי זה מקורף ומגדף. והם פרקי תהילות והודאה לקב"ה שברא את העולם יש מאין, **תהלים** ר"ת תהילות הודאות לבורא יש מאין (תהלה לדוד בהקדמה).

תשובה - משום דכתיב ביה (תהלים קטו ד) **עצביהם פספ וזהב מעשה ידי אדם.** וכשאומר אותו בכל יום נראה כמחרף ומגדף כלפי מעלה ולומר שאין הקב"ה ח"ו יכול לבטלם מן העולם. (מדרש תלפיות אות ה' בשם הירושלמי) ורש"י פירש (שם) - שנביאים הראשונים תיקנו לומר בפרקים לשבח והודיה כדאמרינן בערבי פסחים (דף קיז.) וזה הקוראה תמיד בלא עתה אינו אלא כזומר שיר ומתלוץ. **א"נ** לפי שמתוך שאמרו תמיד ושלא בטעם אינו מרגיש להתעורר עליו בימים שנקבע בו להודאה על הנסים שארעו בהם ויבא מזה להכחיש בהם. ובירושלמי פירשו שמתוך שגירותו ורגילותו אינו מכוין בו והרי הוא קורא י"י עשה עצביהם, ונמצא מחרף אבל פסוקי דמרה והוא מתהלה לך עד סוף תהלים מצוה לאומרם בכל יום. (תח"ס)

ויאמר י-הוה אל משה בא אל פרעה פי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אתי אלה בקרבו. (יא) פרש"י - ונתתה בו. כבר אמרו המפרשים שהמכות היו בשלושה בחינות: דצ"ף ע"ש פאת"ב, והנה קיימא לן בכמה מקומות, דבתרי זימני הוי חזוק, ולכן בכל סדר היה מתרה בו ב' פעמים, והשלישי בלא התראה, כי דצ"ף דם צפרדע היו בהתראה והמכה השלישית בלא התראה, וכן ע"ש פאת"ב. והנה שנינו דמי שלקה בבית דין ושנה, כבר הוחזק לעבור, כי בתרי זימני הוי חזוק, כדתנן (משנה סנהדרין פ"ט מ"ה) **מי שלקה ושנה, בית דין מניסים אותו לכפה,** וכמו שאמרו חז"ל (יומא פז:) **פיון ששעבר אדם עבירה ושנה פה נעשית לו פהיתר.** פרש"י - דכיון דחטא תרי זימני שוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה לפי שהעבירה דומה עליו היתר.

שאלה - לכאורה קשה בסדר השלישי, דלמה לי שוב בסדר הזה שני התראות, כיון דהתרה בו פעם אחת בסדר הזה, הרי הוחזק כבר מיני מכות. ואם כן למה התרה לפרעה במכת ארבה.

תשובה - הטעם הוא דהרי במכות האחרונות הכביד גם ה' את לבבו, ובאופן כזה הרי לא הוחזק, ולכן הוצרך שוב התראה בארבה, כדי שיהיה גם במיני המכות אלו שהקב"ה הכביד בהם את לבו, שני ההתראות בברד ובארבה, וזה מה שאמר **בא אל פרעה** ונתתה בו, וכי תימא הלא כבר הוחזק בכל האצבעות והמכות? על כן אמרו לו **פי אני הכבדתי את לבו** וכח אחר מעורב באחרונות ועל כן צריך שוב התראה. (א' תורת משה' להחת"ס)

לא כן לנו נא הגברים ועבדו את י-הוה פי אתה אתם מבקשים ויגדל אתם מאת פני פרעה. (יב) פרש"י - גרי זה לשון קצור, ולא פרש מי המגדל. **שאלה -** מאחר וכתבי מאת פני פרעה משמע שלא פרעה זה שגירש אותם. מי באמת גרשם ומדוע.

תשובה - הקב"ה בכבודו ובעצמו גרש אותם, כאשר התחיל פרעה במו"מ עמהם **מי ומי ההלכים** וכמעט נאות לשלחם, אמנם הקב"ה חפץ להביא עליו עשר המכות כולם להודיע שמו יתברך בקרב הארץ, על כן גרשם מעל פניו של פרעה שלא יספיקו להתפטר. (מקור ברוך - רבי ברוך הגר זצ"ל)

ויאמר י-הוה אל משה נטה ידך על ארץ מצרים בארבה ונעל על ארץ מצרים ויאכל את כל אשר הארץ את כל אשר השאר הברד. (יג) פרש"י - בארבה - בשביל מכת הארבה.

דהוקשה לרש"י דהיה צריך לומר 'נטה ידך על ארץ מצרים לארבה' בלמ"ד, וגם האבן עזרא נתקשה בזה, וכתב בשם רבי משה הכהן כי טעם בארבה **שארבה** שם במטה! ודחה את דבריו ופירש כפירש"י **בארבה -** בעבור שיבוא הארבה.

ויש ליישב - את דברי רבי משה הכהן המובא באבן עזרא, שמשנה קשר ארבה אחד במטהו, דהכוונה דכמו שאין הברכה יכולה לחול כי יש דבר מועט לחול כמו שמצינו באשת עובדיה, שהברכה חלה על מעט שמן (מלכים ב פ"ד) וכמו כן הקללה על מצרים אינה יכולה לחול רק אם יש שום דבר לחול עליו, לפיכך צוה לו הקב"ה שישים ארבה במטהו. **עו"ל** ע"פ מה שמצינו במדרש (ש"ר פ"ה פ"ג) אמר רבי יהודה המטה משקל ארבעים סאה היה ושל סנפרינון היה ועשר מכות חקוקות עליו נותריון דצ"ף עד"ש פאת"ב אמר לו הקדוש ברוך הוא בטכסס היה הבא עליו את המכות. ונראה לומר דכל פעם שהיה משה מגביה המטה היה מגביה את אותו האות שרומע על המכה של עכשיו וזה מה שרמז כאן בארבה, שהיה חקוק על המטה. **עו"ל** דכתיב (בראשית ב ג) **פי בו שבת מקל מלאכתו אשר ברא א-להים לעשות.** מילת **לעשות** צריכה ביאור, דהקב"ה נתן תיכף בשעת הבראה כח בברואים כשיגיע הזמן שיצטרך שינוי בבריאה, שיהיה כן. וזה גם משאחז"ל (סנהדרין טו:) **צפרדע אשת היתה,** וקניז מפין אותה והיא מתנת נחילים נחילים. דבשעת בריאתה הונח בה שכשיגיע הזמן תתין נחילים נחילים, וכמו שדרשו חז"ל (ב"ר פ"ה) על הפסוק (שמות יד כו) **ויניב הים לפנות בקר לאיתנו -** לתנאו הראשון, אמר רבי ירמיה בן אלעזר לא עם הים בלבד התנה הקדוש ברוך הוא אלא עם כל מה שנברא בששת ימי בראשית, וזה מה שאמר בארבה - היינו בארבה הראשון, שנתן הקב"ה כח וריבוי בבריאת הארבה. **עו"ל** על דרך מה שפירש"י (י"ד) - דאותו שנה בימי יואל, הנה פכד משל משה. משום דשם היו מינין הרבה שהיו יסוד: ארבה, ילק, חסיל, גזם. אבל של משה לא הנה אלא מין אחד. א"כ שפיר יש לומר דאם אמר הקב"ה 'לארבה' היה משמע להרבות הרבה מיני ארבה, ובאמת כוונת הקב"ה למעטו שלא יהיו מינים הרבה כמו בימי יואל לפיכך אמר בארבה. (אמרות ה')

והארה" פירש - אולי הכוונה שיקשור ארבה אחד במטהו, ויטה מטהו עם הארבה שעליו. או אפשר שיוכיר שם הארבה בפיו בנטותו את ידו במטהו לסימן כי נטיט ידו הוא בשביל מכת הארבה. ובפירוש צפנת פענח על אל"ע פירש - מה שכתב 'ואם כמשמעו יש לו סוד', כי בעבור שר' משה כהן פירש כי משה שם במטה צורת ארבה כדי למשוך בו כח העליונים להביא ארבה על מצרים. אל"כ לפי דבריו צריך להיות בשעה ידועה מחכמת המזלות, ולכן כתב הא"ע שאם כן אין ראוי לגלותו כדי שלא יחשבו הרואים שהוא בכח המזל ולא במאמר השי"ת. (מאורי אור)

נְתַהֵף יָדָהּ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאַרְבֵּה עַל הַמְלֶאךָ הַמְמוּנָה עַל הָאֲרֵבָה והוא היה דומה לארבה כמו שהיה דומה שר של פרס לדוב (דניאל ז' ה) ונָרָה חַיָּה אֲחֵרִי תַנְיָה דְמִיָּה לְדָב. פירש"י - זֶה רָמַז לְמַלְכוּת פָּרַס שֶׁתְּמַלְכָה אֶתְרָא בְּכָל, שְׁאוּקְלִים וְשׁוֹתִים פְּדָב וּמְסַרְפְּלִים בְּבִשְׂרָא פְּדָב. (תוס' השלם, עטרת זקנים)

וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחְרָץ כָּלֵב לִשְׁנוֹן לְמַאיִשׁ וְעַד בְּהֵמָה למען תדעו אֲשֶׁר יִפְלֶה - והנה בין מצרים ובין ישראל. (יא ז)
אמרו רז"ל - במצרים היו עשרה פתחים, ועשו צורה על ידי כישוף על כל פתח: בפתח אחד עשו צורת סוס, ובפתח אחד עשו צורת חמור, ובפתח אחד עשו צורת כלב, וכן בכל פתח עשו צורה מהצורות הנמצאות במדינה, כמו צורת אריה, צורת טלה, צורת שור, פרד, גמל, כדי שאם יברח אחד - ידעו מאיזה פתח ברח, כי עשו בכישופיהם שאם יצא אדם מאיזה פתח - מיד אותה צורה צועקת. וכן אותן הבהמות שהן מאותו המין כולן צועקות, ובוה ידעו מאיזה פתח ברח, וירדפו אחריהם. (שפתי כהן עה"ת)

שאלה - מה הטעם שנקט דווקא כלב יותר מבעלי חיים אחרים, וגם בעלי החיים האחרים לא צעקו.
תשובה - לפי שאמרו חז"ל (ב"ק פ"ג) פְּלָבִים בּוֹכִים {צועקים} - מְלֶאךָ הַמְּנוֹת בְּאֵ לְעִיר. ובאותו הלילה בא מלאך המות בשביל מכת בכורות ואעפ"כ לא יִחְרָץ כָּלֵב לִשְׁנוֹן. (הרא"ש) א"נ לפי שמנהג הכלבים לנבוח אחר חצות לפי שהוא משמרתו, כדאייתא (ברכות ג.) שְׁלֹשׁ מִשְׁמְרוֹת הָיָה הַלְּיָלָה, שְׁנֵי פְלָבִים צוֹעֲקִים, ואלו ישכימו ומקלם בידם ולא ינבחו אחריהם. (החוקנים) אע"ג דכל הלילה היו מנבחין מחמת קול מתי בכורות מצרים, ועוד שהיו גוררים וחוטטים פגרי נבלות הבכורות שבמצרים, ודרך הכלבים להיות עזי נפש על נבלות. וכן דרך הכלבים לנבוח אחר הבהמות אפילו הכי לא ינבחו ואפילו לבהמתם של ישראל. (מושב זקנים) א"נ כשואב הַדָּבָר בבהמות מתחיל מן הכלבים ולזה הם הצועקים, כמו שא"ל דָּבָר בְּאֵ לְעִיר כְּלָבִים צוֹעֲקִים, לזה אמר שלא ימות שום כלב שהוא צועק על הַדָּבָר שלא ימות, אם הוא לבני ישראל. (שפתי כהן עה"ת)

וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחְרָץ כָּלֵב לִשְׁנוֹן - כְּשֶׁהִתְפַּלֵּה הַיָּה שְׁלֵמָה דְּבִכּוּר בַּמַּחֲשָׁבָה וּבַמַּעֲשֵׂה, אז היא ממש במקום קרבן, ואם לאו היא תִּפְלֶה פְסוּלָה כְּמוֹ קרבן פסול. וְבַתְּקוּנָהּ זֶהֱרָ (תקן כ"א דף מ"ה ע"א) אמרו כְּשֶׁהִתְפַּלֵּה פְסוּלָה הַיָּה נִמְסְרָה לְכָלֵב, וְנִתְקַיְּם בָּהּ לְכָלֵב תְּשַׁלְּכוּ אֹתוֹ. ובראשית חכמה (שער היראה פ"ח) כתב שכלב זה מכת לילית. ונראה דעל זה בא הרמז וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחְרָץ כָּלֵב לִשְׁנוֹן, כי תִּפְלֶתְהֶם הִיָּה הַגּוֹנָה, ושמע ה' את תִּפְלֶתְהֶם, כמו שכתוב (שמות ב' כד) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם וּגו'. (אוצרות השל"ה - תמיד כה)

הַחֲדָשׁ הַזֶּה לְכֶם רֹאשׁ הַחֲדָשִׁים רִאשׁוֹן הוא לְכֶם לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה. (יב ב)
הַחֲדָשִׁים לְחֲדָשֵׁי הַיָּרֵךְ הרי ה' חודשים שבשנה שבהם ימים טובים לישאל, והם ניסן סיון תשרי כסליו אדר. ג' פעמים הזכיר (שורש) חֲדָשׁ בזה הפסוק, רמז ג' חודשים בשנה שבהם ג' רגלים, נפסח ראש כלולם. ראשון הוא לְכֶם ר"ת בגימטריא 'ברגל' (235) ראש השנה לרגלים. ראשון הוא לְכֶם לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה ר"ת בגימטריא 'זהו ראש השנה לְמַלְכִים וְלְרִגְלִים'. (רבינו אפרים)

וביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש יהיה לְכֶם, פֶּל מְלֶאכְהָה לֹא יַעֲשֶׂה בָהֶם אִךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יַעֲשֶׂה לְכֶם. (יב טז)
שאלה - מה הטעם שנצטוו לעשות את היום השביעי מקרא קדש, בארץ מצרים קודם שאירע מעשה טביעת המצרים.
תשובה - ביום הראשון הוא יום יציאת מצרים, וביום שביעי הוא יום טביעת המצרים בים. (ראב"ע) שאע"פ שיצאו מצרים לא היו שלמים באמונתם עד היום השביעי שעברו בים, ואז האמינו בה' ובמשה עבדו. ולכן נצטוו לעשותו מקרא קדש. (צור המור) בכונה ציוה ה' עכשיו בארץ מצרים שיעשו החג בשביעי קודם שאירע מעשה טביעת המצרים, כדי להורות שסיבת החג אינה מפלת מצרים בים, לפי שאין הקב"ה שמח במפלתם של רשעים. (משך חכמה)

וַיִּהְיֶה נִמְן אֶת חֹן הָעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיִּשְׁאֲלוּם וַיַּנְצִילוּ אֶת מִצְרַיִם. (יב לו)
שאלה - מהיטוי וַיַּנְצִילוּ אֶת מִצְרַיִם ששמע שבאותה שעה ניצלו את כל העושר והרכוש שבמצרים. וקשה שהרי ביות הים היתה גדולה מביות מצרים, ואר"ל (ילקוט שמעוני נ"ד שנה"ה) מִיָּן שְׂבִיטוֹת הַיָּם גְּדוּלָה מְבִיטוֹת מִצְרַיִם שְׁנֵאמַר (יהו"א טז ז) וַתִּבְאֵי בְּעֵינֵי עַדְיִים, עַדְיִי זֶה בִּיזַת מִצְרַיִם, עַדְיִים זֶה בִּיזַת הַיָּם וְכַתִּיב (תהלים סח יד) כִּנְפֵי יוֹנָה נִחְפָּה בְּכֶסֶף זֶה בִּיזַת הַיָּם. וְנִרְיָ זֶהֱב נַעֲשֶׂה לָךְ זֶה בִּיזַת הַיָּם. עַם נִקְדוּת הַכֶּסֶף זֶה בִּיזַת מִצְרַיִם. כֶּסֶף שִׁישׁ הַפֶּרֶשׁ בֵּין כֶּסֶף לִזְהָב כֵּן יֵשׁ שִׁבַח מִמּוֹן הַיָּם מְבִיטוֹת מִצְרַיִם. שְׁאֵין לָךְ פֶּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שְׁלֹא הָיוּ עֲמוֹ תְּשׁוּעִים תְּמוּרִים לִבְיָם טְעוּנִים מִכֶּסֶף וְנִהְיָה שֶׁל מִצְרַיִם. (בכורות ה:) הַכוּונָה שֶׁלְקַחוּ רְכוּשׁ שִׁשׁוּהָ עֲרַכּוּ מִשׁוּי צ' חֲמוּרִים לִבְיָם טְעוּנִים מִכֶּסֶף וְדִהְבָּא. (בן יהוידע שם)

תשובה - ביות מצרים היתה משל הנכסים שהיו למצרים בבתיהם, אבל בביות הים נתנו להם מאוצרותיהם הגנוזים בבתי המלוכה כפי שנוהגים המלכויות לקחת עמיהם במלחמה את כספם וזהבם (מכילתא רשב"י פ"ב). ואילו היה להם רכוש בבתיים לא היו צריכים לקחת עמיהם את האוצרות הגנוזים הללו, רק מחמת שכבר השאילו את רכושם לישראל, הוצרכו עתה על הים להביא את הכסף והזהב הרב מהמקומות האלו. נמצא שהסיבה שזכו ישראל ליהנות בים סוף מהעושר המופלג של מצרים נעוצה במה שכבר לקחו מהם בעבר את הממון מבתיהם. וַיִּהְיֶה נִמְן אֶת חֹן הָעַם ומכאן זה וַיַּנְצִילוּ אֶת מִצְרַיִם שזוה היה השלב הסופי של הביזה הגדולה על ים סוף. (אדרת אליהו) תְּשׁוּעִים ר"ת תְּשׁוּעִים שֶׁכָּר עֲבוּדֵת יִשְׂרָאֵל מִצְרַיִם. (מראית העין בכורות שם)

ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות פי לא חמץ פי גרשו ממצרים ולא יכלו להתממה וגם צדה לא עשו להם. (יב לט)
שאלה - מה הטעם שתולה הכתוב מפני שלא יכלו להתממה הויו אוכלים, והלא שבעה ימים אסורים לאכול חמץ.
תשובה - פסח מצרים לא היה אלא יום אחד והם לא החמיצו בצקם לצדה לפי שגורשו. (פני דוד)

והיה לאות על ידכה ולטושפת בין עיניך, פי בחזק יד הוציאנו יתנה ממצרים. ויהי בשלח פרעה (יג טו-טז)
שאלה - א. כיצד יתכן שבני ישראל הניחו תפילין, וקי"ל שלעבד אסור להניח תפילין. ב. מה באה ללמדנו המילה ויהי שהוא לשון צער. ג. מה באה ללמדנו אותנו סמיכות הפסוקים זה לזה.

תשובה - אמרו חז"ל (מ"ה) כל ויהי לשון צרה, בשעה שפרעה שלח את ישראל צעק ווי שהוצרך לשלוח פועלים נאמנים כאלו. ואמרו חז"ל (גיטין מ.) עבד אסור להניח תפילין, אבל אם העבד ברח ורבו התייאש ממנו, חייב העבד בתפילין. משום שאינו נחשב כבר עבדו של האדון. סמיכות הפסוקים מלמדת שמכיון שבני ישראל יצאו ממצרים ופרעה צעק ווי הרי שכבר התייאש מהם, ולכן יכולים להניח תפילין. (מדרש יהונתן)

שלה השף ויחשף ולא מרו את דברו. הפך את מימיהם לדם וימת את דגתם. (תהלים קה כח-כט)
שאלה - מה הטעם שבתהלים הסמיך את מכות חושך לדם, ומדוע התחיל דווקא במכת חושך. היה לו להתחיל במכת דם שהיא הראשונה.
תשובה - במדרש (שמו"ר ט) אמר רבי אבין הלוי ברבי מכת דם העשירי וישראל אחז והגיגית מלאה מים ומצרי הלך למלאות הקיתון מתוכה מציאה מלאה דם וישראל שותה מים ממכת דם המצרי אומר לו תן לי בידך מעט מים ונתון לו ונעשו דם ואומר לו נשתה אני ואתה מן קערה אחת וישראל שותה מים והמצרי דם וכשהיה לוקח מישאל בדמים היה שותה מים מכאן העשירי וישראל. ובמכת חושך (שם פ"ד ג) בשלושת ימי אפלה נתן הקב"ה את חן העם בעיני מצרים והשאלים. שהיה ישראל נכנס לתוך בתיהם של מצרים והיו רואין בהן כלי כסף וכלי זהב ושמות אדם היו אומרים אין לנו להשאל לְכֶם הַיָּה יִשְׂרָאֵל אומרים להן הרי הוא במקום פלוני שעה היו המצריים אומרים אם היו אלו רוצים לשקר בנו היו נוטלין אותן בין חשך ולא היינו מרגישין שהרי ראו אותן כבר אחר שלא נגעו חוץ מדעתנו כמו כן לא יחזיקו והיו משאלין להן. סמך חושך אצל דם לפי שזוה העשירי וישראל. (הרוקח) והטעם שהתחיל במכת חושך - לפי שבעבורה נתן פרעה רשות ללכת לעבד את השם (יכד) לְכֵי עֲבָדוֹ אֶת יְהוָה ואחר כך שבת להזכיר המכות והחל מהראשונה. (אבן עזרא) א"נ החושך היה המכה האחרונה וסיום השלושה סדרים, דצ"ד ע"ש באח"כ, ובסוף כל סדר באה מכה אחת בלא התראה בתחלה, שהם כנים שחץ חושך שהיה סיום הסדר ודרך עונש, והיה חושך המכה האחרונה וסיום הסדרים, כי במכת בכורות לא היה קשה עוד אלא לבו ושלחם, וביאור הכתובים שָׁמוּ בָם דְּבָרֵי אֹתוֹתָיו וּמִפְתִּי עַד שֶׁשָּׁלַח הַשָּׁפָה וַיִּחַשְׁף שַׁעַד חֲשָׁךְ וְעַד חֲשָׁךְ וְעַד חֲשָׁךְ הַיָּה אֹתוֹתָיו וּמוֹפְתָיו, מעתה מתחיל לחשב את המכות שבאו עד מכת חושך. (המלבי"ם)

הפל חייבין בארבעה כוסות הללו, אחד אנשים, אחד נשים, ואחד תינוקות. (פסחים קה:) כנגד ארבע לשונות של גאולה האמורות בגאולת מצרים, וכנגד ארבע פעמים כוס שנזכר אצל פרעה בשר המשקים, וכנגד ארבע מלכויות שנשתעבדו ישראל להם, וכנגד ארבע כוסות של פורענות שעתיד הקב"ה להשקות את אומות העולם, שכנגדם עתיד הקב"ה להשקות את ישראל ארבע כוסות של נחמה. (ירושלמי)

שאלה - מה הטעם שאין מברכים אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וַיַּצִּינוּ לְשׁוֹת אֲרֵבֶּה כוֹסוֹת, כמו על נר הנוכה שהוא מדרבנן. כמו"כ מה הטעם שלא מברכים שְׁעֵשֶׂה נְסִים לְאֹתוֹתֵינוּ, בְּיָמֵים הָעָם בְּזִמְנֵי הַזֶּה. שהרי אמרו חז"ל (ר"ה י:) בְּנִסְן נִגְאָלוּ וּבְנִסְן עֲתִידִין לִיגָאֵל. וכתוב לִיל שְׁמֵרִים הוּא לִי-הַיָּה לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, הוּא הַלְּיָלָה הַזֶּה לִי-הַיָּה שְׁמֵרִים לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדָרְתָם. (שמות יב מג) בו נגאלו ובו עתידין להגאל, שחלק הקדוש ברוך הוא ליל ט"ו לשנים, חציו לגאולת מצרים וחציו השני לגאולה לעתיד לבא (מכילתא) וכמו שהיה משמר ומצפה לגאולת ישראל כל ימי גלותם במצרים, כן הוא משמר ומצפה לגאולת ישראל העתיד. (פניניו)

תשובה - לפי שאין שותה ארבע כוסות ביחד, כמו שמגילה אין קוראים אותה לסירוגין. ואם שתאן בבת אחת לא יצא ע"כ אין לברך. והטעם שאין אומרים שעשה ניסים לפי שעתידי לאמרו בהגדה, 'ועשה לנו את כל הנסים האלו'. (טעמי המנהגים בשם הרוקח)

שבעים פנים לתורה, לעיתים תהיה יותר מתשובה אחת
התשובות אינם הלכה למעשה, הערות והארות יתקבלו בברכה
לעילוי נשמת הרב חפץ בן אסתר זצ"ל
ramnadlan018@gmail.com